

بررسی نگرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز نسبت به مفهوم دسترسی آزاد به متون علمی^۱

رسول زوارقی^۲

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی نگرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز نسبت به مفهوم دسترسی آزاد به متون علمی است. برای نیل به این منظور، میزان آشنایی دانشجویان با مفاهیم مرتبط به دسترسی آزاد سنجیده شد و میزان استفاده آنها از مجله‌های الکترونیک رایگان پرسیده و با توجه به ماهیت پیمایشی این پژوهش، برای گردآوری اطلاعات، استفاده گردید. روایی این پرسشنامه از طریق مراجعه به صاحب نظران این حوزه مورد تأیید قرار گرفت و برای پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۷۵ محاسبه گردید. جامعه این پژوهش ۲۱۷۷ دانشجوی تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز بودند که با توجه به گستردگی جامعه، با استفاده از جدول کرجسی و مورگان نمونه‌گیری به عمل آمد و ۳۲۷ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش نیز نشان داد در یازده مورد از ۳۳ مورد اسامی، خدمات و مفاهیم مرتبط با دسترسی آزاد، بین گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز، از نظر میزان آشنایی با آنها تفاوت معناداری وجود دارد؛ ولی در کل، میزان آشنایی دانشجویان تمام گروه‌های آموزشی با این مفهوم اندک است. همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد تفاوت موجود بین گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز از نظر میزان استفاده از مجله‌های الکترونیک رایگان، معنادار است. کلیدواژه‌ها: دسترسی آزاد به متون علمی، نگرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی به مفهوم دسترسی آزاد.

۱. برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «طراحی درگاهی برای مجلات الکترونیک رایگان بر اساس نگرش و نیازهای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز» مصوب شورای پژوهشی دانشگاه تبریز.
۲. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تبریز و دانشجوی دکتری دانشگاه تهران
zavaraqi@tabrizu.ac.ir

مقدمه

عموماً در مورد این ادعا توافق وجود دارد که ارتباطهای علمی، اساس کار علمی است. از جهت دیگر، با توجه به اینکه فرایند برقراری ارتباط علمی نیز به عنوان شکل عمومی رفتار علمی، چندوجهی است، دانشمندان برای بررسی روشهای برقراری ارتباط (شفاهی یا کتبی) از روش‌شناسی‌های مختلفی استفاده می‌کنند و به دنبال یافتن کانالهای مختلف برقراری ارتباط برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات هستند. با مطالعه گذرای این متون، مشاهده می‌شود این ارتباط از نامه‌های نوشتاری^۱ اواخر قرن ۱۷ (نوروزی، ۱۳۸۷) شروع شده و به نشریه‌های علمی چاپی امروزی رسیده است. از این رو مطالعات نشان می‌دهند از سال ۱۶۶۵ - که می‌توان آن را آغاز رسمی ارتباطهای علمی به شیوه مدرن نامید - پیوسته بر تعداد دانشمندان، مقاله‌ها و نشریه‌های علمی افزوده شده است (تنوپیر و کینگ، ۲۰۰۰) چنانکه تعداد مجله‌ها از ۳۰۰ عنوان در سال ۱۸۳۰م به ۶۰۰۰ عنوان در اوایل قرن بیستم رسید و امروزه بین ۷۰۰۰۰ تا ۸۰۰۰۰ مجله علمی در دنیا وجود دارد؛ هر چند فقط ۲۴۰۰۰ عنوان از این تعداد، داوری تخصصی می‌شوند (نوروزی، ۱۳۸۷). این روند افزایش تعداد دانشمندان، مقاله‌ها و مجله‌ها به مدت سه سده ادامه یافت، تا اینکه در نیمه دوم قرن بیستم نشانه‌های بحران بتدریج ظهور کرد. این وضعیت در متون کتابداری و اطلاع‌رسانی به «بحران نشریه‌ها» معروف است (مانا، ۲۰۰۳). به عنوان مثال، آمار انجمن کتابخانه‌های پژوهشی آمریکا (ARL) نشان می‌دهد در فاصله سالهای ۱۹۸۶ تا ۲۰۰۳، شاهد افزایش ۲۶۰ درصدی هزینه اختصاص یافته به نشریه‌ها در کتابخانه‌ها هستیم. از جهت دیگر، میزان نشریه‌های خریداری شده تا سال ۲۰۰۱ تقریباً سیر نزولی داشته و پس از آن اندکی افزایش یافته است (ARL, 2003). از این رو، بتدریج و با بروز این مشکلات که ارتباطهای علمی را دچار چالش کرده بود، صاحب نظران به فکر نوع جدید ارتباط علمی افتادند که به موازات ارتباطهای علمی سنتی حرکت کند. این نوع جدید ارتباط علمی بر مبنای مفهومی خاص پی‌ریزی شده است که «جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات علمی» نام دارد. دسترسی آزاد

.....
1. Written Letters.

بر دسترسی پیوسته و دائم به متن کامل آثار علمی بدون پرداخت هزینه به ناشر یا مؤلف، اما با رعایت حق معنوی مؤلف دلالت دارد. بنابراین، افزایش قیمت مجله‌ها و افزایش میزان تولید اطلاعات علمی و فنی سبب ایجاد اختلال در روند دستیابی به یافته‌های پژوهش‌های پیشین شده است و یکی از مهمترین راه‌های دستیابی به منابع علمی و مقاله‌های پژوهشی، دسترسی آزاد است. به عبارت دیگر، هدف از دسترسی آزاد، فراهم ساختن امکان دسترسی رایگان به نتایج تمامی آثار علمی و پژوهشی داوری و منتشر شده در مجله‌های تخصصی علمی-پژوهشی برای همگان است (نوروزی، ۱۳۸۵).

بیان مسئله

با گسترش جنبش دسترسی آزاد به متون علمی در میان دانشگاهیان، بررسی نگرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی به عنوان یکی از عمده‌ترین اقشار تولیدکننده اطلاعات علمی امری ضروری است. در مقاطع تحصیلات تکمیلی که شامل دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتراست، دانشجو برای اتمام تحصیلات خود باید یک طرح پژوهشی در قالب پایان‌نامه ارائه دهد و برای تکمیل و انجام پژوهش، استفاده از نتایج پژوهش‌های پیشین که در قالب مقاله منتشر شده‌اند، ضروری است. از این‌رو، بررسی نگرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز به عنوان یکی از ده دانشگاه برتر وزارت علوم تحقیقات و فناوری که دارای ۱۸۱۴ دانشجو در مقطع کارشناسی ارشد و ۴۲۸ دانشجو در ۶۵ گرایش در مقطع دکتری^۱ می‌باشد، نسبت به مفهوم دسترسی آزاد به متون علمی که یکی از رویکردهای غالب ارتباط‌های علمی قرن بیست و یکمی است، می‌تواند گویای واقعیت‌های جالب توجهی در این زمینه باشد.

سؤالهای پژوهش

۱. میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد به چه میزان است؟

.....
۱. ماهنامه دانشگاه تبریز (۱۳۸۵). آبان ۸۵ ص. ۵.

۲. آیا در میزان آشنایی دانشجویان گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد تفاوت معناداری وجود دارد؟
۳. استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز از مجله‌های الکترونیک رایگان به چه میزان است؟
۴. آیا در میزان استفاده دانشجویان گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز از مجله‌های الکترونیک رایگان تفاوت معناداری وجود دارد؟

مروری بر متون

الف) مروری بر تحقیقات انجام شده در خارج

پژوهش‌های اولیه در زمینه مجله‌های دسترسی آزاد، تلاشهایی در راستای برقراری دسترسی آزاد به مجله‌های الکترونیکی بود که محتوای خود را به‌طور رایگان در اختیار خوانندگان قرار می‌دهند. صاحب‌نظران، این نوع مجله‌ها را «مجله‌های طلایی»^۱ می‌نامند. از این رو، مطالعات اولیه بر این نوع مجله‌ها تمرکز داشت. برای نمونه، «روئز»^۲ (۱۹۹۴) ضمن انجام پژوهش خود توانست ۳۹ مجله الکترونیکی پژوهشی داوری شده را شناسایی و معرفی کند. «هیچکاک، کار و هال»^۳ (۱۹۹۶) نیز مجله‌های الکترونیک رایگان حوزه‌های علوم، فناوری و پزشکی را شناسایی کردند و دریافتند که ۴۷ مورد از ۸۷ مجله بررسی شده، به صورت رایگان در دسترس بودند. «وودوارد»^۴ (۱۹۹۷) با توزیع یک پرسشنامه، در زمینه واکنش کاربران (دانشجویان رشته‌های تحصیلات تکمیلی رایانه، روانشناسی، تربیت بدنی، علوم انسانی و کتابداری و اطلاع‌رسانی) به استفاده از مجله‌های الکترونیک رایگان و غیررایگان، پژوهشی را انجام داد. نتایج پژوهش وی نشان داد از بین ۵۷ دانشجوی کارشناسی ارشد، ۶۰٪ افراد به دلیل آشنا نبودن، توجه چندانی به مجله‌های الکترونیکی نشان نمی‌دادند. ۴۰٪ افراد معتقد بودند کیفیت مقاله‌های موجود رایگان، از مجله‌های

1. Gold.
2. Roes.
3. Hitchcock, Carr and Hall.
4. Woodward.

الکترونیکی اشتراکی غیررایگان پایین تر است. نیمی از کاربران به دلیل ضرورت استفاده از کلمه عبور برای استفاده از مجله‌های الکترونیکی، ترجیح می‌دادند از مجله‌های چاپی یا مجله‌های الکترونیک رایگان استفاده کنند. «کراوفرد»^۱ (۲۰۰۲) و «گاستافسون»^۲ (۲۰۰۲) در پژوهش خود مجله‌های الکترونیک رایگان را شناسایی و میزان بقا و حیات آنها را بررسی نمودند. مؤسسه اطلاعات علمی (آی. اس. آی) در سال ۲۰۰۲ طی پژوهشی استنادی با عنوان «تأثیر مجله‌های رایگان» ضمن شناسایی مجله‌های الکترونیکی رایگان و مطابقت آنها با فهرست مجله‌های الکترونیکی موجود در مجله گزارشهای استنادی مؤسسه اطلاعات علمی در حوزه‌های هنر، علوم انسانی، علوم طبیعی و علوم دریافتند که ۱۱۹۰ عنوان از این مجله‌های الکترونیکی رایگان در پایگاه مؤسسه اطلاعات علمی موجودند و نمایه شده‌اند. همچنین، طی این پژوهش مشخص شد مجله‌های الکترونیکی رایگان یک درصد از کل مجله‌های موجود در مؤسسه اطلاعات علمی را دربر می‌گرفتند. «مکوینگ»^۳ (۲۰۰۴) و «تستا و مکویگ»^۴ (۲۰۰۴) در پژوهش خود مجله‌های دسترسی آزاد نمایه شده در پایگاه مؤسسه اطلاعات علمی (آی. اس. آی) را بررسی و آنها را از نظر تأثیرگذاری با مجله‌های دسترسی غیر آزاد مقایسه کردند. پژوهش کلاسیک و برجسته «لاورنس»^۵ (۲۰۰۱ الف) اولین پژوهشی بود که به مزایای استنادی مجله‌های دسترسی آزاد پرداخت. وی در پژوهش خود تلاش کرد مقاله‌های همایشهای حوزه رایانه دسترسی آزاد و غیر آزاد را با یکدیگر مقایسه کند. بتدریج، ذائقه انتشاراتی ناشران مجله‌های دسترسی آزاد تغییر و نوع جدیدی از مجله‌ها ظهور یافت که امکان نوعی خودآرشیوی را برای مقاله‌ها فراهم می‌کنند. صاحب‌نظران، این نوع مجله‌ها را «مجله‌های سبز»^۶ می‌نامند. با رواج انتشار مجله‌های سبز، مطالعه در زمینه دسترسی آزاد افزایش یافت.

-
1. Crawford.
 2. Gustafsson.
 3. Mcveigh.
 4. Testa and Mcveigh.
 5. Lawrence.
 6. Green.

برای نمونه، «آنتلمن»^۱ (۲۰۰۴) مقاله‌های دسترسی آزاد در فیلدهای مختلف را از نظر استنادی با یکدیگر مقایسه کرد. «کورتز»^۲ و همکارانش از نظام داده‌های فیزیک نجوم^۳ برای مطالعه ویژگیها، تأثیر و مزایای مواد دسترسی آزاد استفاده کردند (کورتز، ۲۰۰۴؛ کورتز و دیگران ۲۰۰۳؛ ۲۰۰۴ الف؛ ۲۰۰۴ ب؛ ۲۰۰۵). با افزایش تعداد و تنوع کانالها و انواع، مواد دسترسی آزاد دیگر مانند گذشته قابل مدیریت نیست و ثبات لازم را ندارد. هارنارد و گروه وی در دانشگاه کبک مونترال، نخستین کسانی بودند که با طراحی یک روبات خاص، اقدام به شناسایی خودکار مقاله‌های دسترسی آزاد و غیر آزاد منتشر شده به صورت سبز کردند (هجم^۴، ۲۰۰۴؛ هجم، هارنارد و گینگراس^۵، ۲۰۰۵). نتایج بازیافتی این روبات در مطالعات مختلفی برای نشان دادن مزیت مقاله‌های دسترسی آزاد نسبت به غیر آزاد مورد استفاده قرار گرفت (هارنارد و برودی^۶، ۲۰۰۴؛ برودی^۷ و دیگران، ۲۰۰۴؛ هجم، هارنارد و گینگراس، ۲۰۰۵). «ستوده و حرری»^۸ (۲۰۰۷) سیر تحول مجموعه مجله‌های دسترسی آزاد نمایه شده به وسیله نمایه‌استنادی علوم را بر اساس چهار معیار رایگان بودن، فوریت، داشتن خط مشی کامل و ثابت برای حداقل پنج سال، بررسی کردند. نتایج پژوهش آنها نشان داد بیشتر مجله‌ها سه معیار مورد نظر را رعایت کرده بودند، زیرا رایگان بودند و امکان دسترسی سریع به کل محتوای آنها میسر بود. اگرچه بعضی مجله‌ها خط مشی ثابتی داشتند، تعداد زیادی از آنها به سبب فراوانی تعداد مجله‌های تازه منتشر شده یا مجله‌های اخیراً تبدیل شده، عمری کمتر از ۵ سال داشتند. آنها در نهایت نتیجه گرفتند فقط نیمی از مجموعه نیازمندیهای لازم را رفع می کردند.

-
1. Antelman
 2. Kurtz
 3. ADS: Astrophysics Data System
 4. Hajjem
 5. Hajjem, Harnard and Gingras
 6. Harnard and Brody
 7. Brody
 8. Sotudeh and Horri

ب) مروری بر تحقیقات انجام شده در داخل

«کوشا» (۱۳۸۰) در پژوهش خود با عنوان «دسترسی به منابع اطلاعاتی رایگان پزشکی از طریق وب: تجربه راهنمای الکترونیکی منابع اطلاعاتی پزشکی» ضمن بیان امکانات، شیوه و مراحل طراحی یک راهنمای الکترونیکی برای منابع اطلاعاتی رایگان، ۳۵۰ مجله تخصصی پزشکی را انتخاب و با استفاده از نرم افزارهای طراحی صفحات وب، وبسایتی را برای معرفی این مجله‌ها طراحی نمود. «شهبازی» (۱۳۸۳) در پژوهش خود میزان تقاضاهای موجود برای استفاده از مجله‌های الکترونیکی از طرف جامعه علمی را بررسی کرد. یافته‌های پژوهش وی نشان داد ۶۲/۵٪ کاربران استفاده از مجله‌های الکترونیکی را به مجله‌های چاپی ترجیح می‌دادند. همچنین، نتایج این پژوهش گویای آشنایی ۸۹/۹٪ کاربران جامعه علمی با مجله‌های الکترونیک بود. نتایج پژوهش شایگان نیا و دیگران (۱۳۸۳) نشان داد اغلب استفاده کنندگان یعنی حدود ۷۷٪ مجله‌ها را به صورت الکترونیکی استفاده نموده‌اند. از نظر ایشان، دسترسی آسان به شماره‌های گذشته مجله‌ها، سرعت و سهولت در بازیابی اطلاعات، حجم اطلاعات بازیابی شده، وابستگی نداشتن به مکان و زمان خاص، ایجاد انگیزه در مطالعه بیشتر و استفاده از خدمات جنبی، عوامل مؤثر در استفاده از مجله‌های الکترونیکی به شمار می‌روند.

یافته‌های پژوهش «عبدالهی» (۱۳۸۴) نیز نشان داد که ۴۰٪ اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز نقش مجله‌های علمی چاپی و الکترونیکی را در ارتقای سطح علمی خود زیاد و اکثریت آنها مطابقت این دسته از منابع اطلاعاتی را با نیازهای اطلاعاتی خود کم ارزیابی کردند. «قانع» (۱۳۸۳) در خلال پژوهشی با عنوان «آرشیو مدارک الکترونیکی: شیوه‌ای نوین در ارتباطات علمی» مجله‌های دسترسی آزاد را مختصر معرفی می‌کند. وی معتقد است اکنون ارتباطات علمی دچار دو بحران است: بحران قیمت و بحران اجازه. کتابخانه‌ها هزینه‌های تحمل ناپذیری را برای اشتراک مجله‌ها می‌پردازند. این هزینه شامل مجله‌های چاپی و الکترونیکی است. بنابراین، برای دسترسی اندک بهای زیادی می‌پردازند. به باور وی، دسترسی آزاد به مجله‌های علمی، بحران قیمت و بحران

اجازه دسترسی را نیز تا حدودی کاهش می‌دهد (قانع، ۱۳۸۳؛ قانع، ۲۰۰۶). همچنین پژوهش قانع (۱۳۸۳) نشان می‌دهد اکثر مؤلفان دانشگاهی نسبت به دسترسی آزاد به یافته‌های علمی نظر مثبت دارند. مجله‌های دسترسی آزاد به عنوان یکی از بسترهای دسترسی به منابع علمی، در دوران آغازین فعالیت خود بوده و با توجه به قدمت سیصد ساله مجله‌های چاپی، مجله‌های دسترسی آزاد که اندکی بیش از یک دهه از فعالیت آنها نمی‌گذرد، در حال کسب تجربه در نظام ارتباطی علمی هستند (قانع، ۱۳۸۳). جمالی‌مهموئی، و کیلی‌مفرد و اسدی (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «مجله‌های علمی دسترسی آزاد و الگوهای مالی نشر آنها» به بحث بحران مجله‌های علمی، الگوهای مالی نشر مجله‌ها، راه‌های تأمین هزینه‌های نشر دسترسی آزاد می‌پردازند.

روش انجام پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی و پیمایشی است و در دو مرحله صورت گرفت: ابتدا سعی شد با بررسی متون انتشار یافته در زمینه دسترسی آزاد به اطلاعات علمی، مجموعه‌ای از اسامی، خدمات یا اصطلاحات مرتبط با مفهوم دسترسی آزاد گردآوری شود. سپس در مرحله دوم، با توزیع پرسشنامه‌ای محقق ساخته در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز، از آنها خواسته شد میزان آشنایی خود را با این اسامی، خدمات یا اصطلاحات بیان دارند. بنابراین، از این طریق میزان آشنایی نسبی دانشجویان با مفهوم دسترسی آزاد به دست می‌آمد. برای پاسخ به سؤال «میزان استفاده» نیز از دانشجویان خواسته می‌شد میزان استفاده از مجله‌های الکترونیکی رایگان رشته خود را عنوان کنند. با توجه به رتبه‌ای بودن داده‌های این پژوهش، از آمار توصیفی و آزمون آماری کروسکال-والیس برای پاسخ به سؤالهای تحقیق استفاده شد. جامعه این پژوهش ۲۱۷۷ دانشجوی تحصیلات تکمیلی (۱۸۰۲ کارشناسی ارشد و ۳۷۵ دکتری) شاغل به تحصیل در دانشگاه تبریز بود که با مراجعه به معاونت تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز، آمار تفصیلی آنها به تفکیک رشته به دست آمد. به دلیل گستردگی جامعه آماری، از نمونه‌گیری تصادفی

طبقه‌ای که یکی از انواع نمونه‌گیریهای احتمالی است، استفاده گردید و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان^۱ (۱۹۷۰) حجم نمونه ۳۲۷ نفر محاسبه شد. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود که روایی آن با مراجعه به صاحب‌نظران این حوزه تأیید شد. پایایی پرسشنامه نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد که میزان آن ۰/۷۵ می‌باشد. برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه و آزمونهای استنباطی نیز از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شد.

نتایج

برای پاسخ به سؤال اول پژوهش، یعنی میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی با مفهوم دسترسی آزاد، ابتدا سعی شد با بررسی متون منتشر شده در زمینه دسترسی آزاد به اطلاعات علمی، مجموعه‌ای از اسامی، خدمات یا اصطلاحات مرتبط با مفهوم دسترسی آزاد گردآوری شود. سپس از دانشجویان خواسته شد میزان آشنایی خود را با هر کدام از این اسامی، خدمات یا اصطلاحات مرتبط با مفهوم دسترسی آزاد به اطلاعات علمی، را با نمره‌ای از ۱ تا ۴ نشان دهند و برای تحلیل این داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شد. در جدول ذیل، میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با اسامی، خدمات یا اصطلاحات مرتبط با مفهوم دسترسی آزاد به اطلاعات علمی نشان داده می‌شود.

جدول مربوط به داده‌های سؤال اول و دوم پژوهش

داده‌های مربوط به سؤال اول پژوهش: میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد			داده‌های مربوط به سؤال دوم پژوهش: میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با اسامی، خدمات یا اصطلاحات					
کروسکا-والیس	درجه آزادی	خی ۲	عدم پاسخ (درصد)	می‌دانم که کارش چیست (درصد)	می‌دانم که چیست (درصد)	درباره آن شنیده‌ام (درصد)	درباره آن نشنیده‌ام (درصد)	اسامی، خدمات یا اصطلاحات
/۱۳۲	۳۹	۴۸/۹۳	۲/۸	۸/۵	۱۰/۷	۲۱/۵	۵۶/۵	۱. Springer Open Choice
/۰۲	۳۹	۵۹/۱۵	۳/۲	۱/۳	۵	۱۱	۷۹/۵	۲. خود آرشیوی (Self-Archiving)

1. Kerjcie & Morgan.

داده‌های مربوط به آزمون کروسکا-والیس			داده‌های مربوط به سؤال اول پژوهش: میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد					
سطح معناداری	درجه آزادی	خی ۲	عدم پاسخ (درصد)	می‌دانم که کارش چیست (درصد)	می‌دانم که چیست (درصد)	دربارۀ آن شنیده‌ام (درصد)	دربارۀ آن نشنیده‌ام (درصد)	اسامی، خدمات یا اصطلاحات
/۰۲	۳۹	۵۹/۱۵	۳/۵	۱/۳	۵	۱۳/۹	۷۶/۳	۳. Biomedical Central
/۱۳۴	۳۹	۴۸/۸۵	۳/۲	۱/۳	۵	۸/۵	۸۲	۴. www.freemedicaljournals.com
/۰۰۱	۳۹	۷۲/۰۷	۳/۸	۱/۳	۳/۵	۶/۳	۸۲/۲	۵. SHERPA Project
/۱۳۳	۳۹	۴۸/۸۹	۳/۲	۳/۲	۳/۲	۹/۵	۸۱/۱	۶. آرشیو لوس آلاموس تحت عنوان arXive
/۶۵	۳۹	۳۴/۹۳	۲/۵	۲/۲	۲/۸	۷/۳	۸۵/۲	۷. Highwire Press
/۷۰	۳۹	۳۳/۹۱	۳/۵	۲/۸	۶	۹/۱	۷۸/۵	۸. E-Prints Software
/۹۳۵	۳۹	۲۶/۵۵	۳/۸	۳/۵	۶	۱۱/۴	۷۵/۴	۹. Public Library of Science (PLoS)
/۰۰۴	۳۹	۶۴/۷۷	۳/۵	۲/۲	۲/۲	۵/۷	۸۶/۴	۱۰. FAIR (Focus on Access to Institutional Repositories)
/۰۲	۳۹	۵۸/۷۳	۳/۵	۱/۹	۵	۷/۳	۸۲/۳	۱۱. E-prints UK project
/۰۷	۳۹	۵۲/۶۹	۳/۲	۲/۲	۳/۵	۴/۷	۸۶/۱	۱۲. آرشیو E-LIS
/۰۰۱	۳۹	۷۰/۸۸	۲/۸	۷/۵	۴/۵	۶/۵	۸۱/۵	۱۳. Pubmed Central
/۴۳	۳۹	۳۹/۸۳	۳/۲	۲/۶	۴/۹	۹/۱	۸۳/۱	۱۴. Open Access Initiative (OAI-PMH)
/۵۱	۳۹	۳۷/۹۳	۲/۵	۴/۷	۷/۳	۱۲/۳	۷۲/۹	۱۵. نشریه‌هایی که هزینه انتشار آنها را نویسندگان پرداخت می‌کنند نه خواننده (Author-Pays Publishing)
/۰۵	۳۹	۵۴/۲۲	۲/۸	۱/۹	۲/۸	۶/۶	۸۵/۸	۱۶. www.OAster.org
/۷۳	۳۹	۳۳/۱۸	۳/۵	۱/۶	۳/۵	۶/۳	۸۶/۱	۱۷. PhilSci Archive
/۱۴۶	۳۹	۴۸/۲۹	۳/۵	۱/۶	۴/۱	۷/۶	۸۳/۳	۱۸. The Open Access Movement
/۷۷	۳۹	۳۲/۲۳	۴/۷	۲/۸	۲/۲	۸/۸	۸۱/۴	۱۹. واسپاریهای سازمانی (Institutional Repositories)
/۸۰	۳۹	۳۱/۳۹	۴/۷	۳/۲	۲/۵	۸/۸	۸۰/۸	۲۰. جنبش دسترسی آزاد (The Open Access Movement)
/۷۶	۳۹	۳۲/۴۴	۳/۲	۱۱/۷	۷/۳	۱۶/۷	۶۱/۲	۲۱. مجله‌های دسترسی آزاد (Open Access Journals)
/۷۶	۳۹	۳۲/۴۲	۳/۸	۶	۶/۹	۹/۵	۷۳/۵	۲۲. پیش چاپها (PrePrints)

داده‌های مربوط به آزمون کروسکا-والیس			داده‌های مربوط به سؤال اول پژوهش: میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد					اسامی، خدمات یا اصطلاحات
سطح معناداری	درجه آزادی	خی ۲	عدم پاسخ (درصد)	می‌دانم که کارش چیست (درصد)	می‌دانم که چیست (درصد)	درباره آن شنیده‌ام (درصد)	درباره آن نشنیده‌ام (درصد)	
/۵۶	۳۹	۳۶/۸۳	۴/۴	۹/۵	۱۲/۳	۱۰/۱	۶۳/۷	۲۳. نسخه‌های الکترونیکی (E-Prints)
/۱۸	۳۷	۴۴/۳۷	۵	۵/۷	۷/۶	۶/۶	۷۵/۱	۲۴. آرشیوهای رشته‌ای (Discipline-based Archives)
/۱۶	۳۹	۴۷/۳۲	۲/۸	۱۰/۱	۱۳/۶	۱۴/۲	۵۹/۳	۲۵. پایان‌نامه‌های الکترونیکی (ETDs)
/۲۷	۳۸	۴۲/۶۶	۴/۷	/۹	۳/۲	۸/۸	۸۲/۳	۲۶. SPARC
/۳۲	۳۹	۴۲/۵۳	۲/۸	۲/۲	۳/۸	۷/۳	۸۳/۹	۲۷. جنبش دانشگاه پیوسته آزاد (Free Online Scholarship)
/۳۴	۳۹	۴۱/۸۲	۳/۲	/۶	۲/۵	۵/۷	۸۸	۲۸. CiteSeer a.k.a. Researchindex
/۰۴۳	۳۹	۵۵/۳۱	۳/۲	/۹	۲/۸	۴/۴	۸۸/۶	۲۹. NCSTRL
/۰۳۸	۳۹	۵۶/۰۲	۳/۵	/۹	۲/۲	۴/۴	۸۹	۳۰. ReLIS
/۰۲۱	۳۹	۵۸/۹۴	۳/۸	۱/۹	۱/۹	۵	۸۷/۴	۳۱. RePEc
/۲۷۷	۳۹	۴۳/۷۴	۳/۵	/۹	۳/۸	۵/۷	۸۶/۱	۳۲. DOIS
/۰۷	۳۹	۵۲/۳۲	۳/۶	۶/۶	۵/۷	۱۲/۹	۷۱/۳	۳۳. راهنمای مجله‌های دسترسی آزاد ایران (IDOAJ)

اطلاعات مندرج در بخش اول جدول فوق مربوط به میزان آشنایی دانشجویان با مفهوم دسترسی آزاد، نشان می‌دهد دانشجویان با این مفهوم آشنایی کمی دارند. بررسی کلی داده‌های مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد روی هم رفته دانشجویان آشنایی بیشتری با مفهوم دسترسی آزاد دارند تا پایگاه‌های ارائه دهنده چنین خدماتی؛ چنانکه اکثر دانشجویان با این پایگاه‌ها ناآشنا بودند و نام آنها را نیز نشنیده بودند. البته، در این میان پایگاه «اشپرینگر این چویس» استثناست. از جمله مفاهیم مرتبط با دسترسی آزاد که دانشجویان بیشتری شناخت را نسبت به آنها داشتند، عبارتند از مجله‌های دسترسی آزاد، نسخه‌های الکترونیکی، و پایان‌نامه‌های الکترونیکی.

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش یعنی بررسی معناداری تفاوت در میزان آشنایی دانشجویان گروه‌های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز با مفهوم دسترسی آزاد، با توجه به رتبه‌ای بودن داده‌ها از آزمون کروسکا - والیس استفاده شد که نتایج آن در بخش دوم جدول فوق آمده است. در این میان، تفاوت میزان آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه‌های مختلف آموزشی با «اسامی، خدمات یا اصطلاحات» مرتبط با مفهوم دسترسی آزادی که سطح معناداری آنها کمتر از ۰۵/ باشد، از نظر آماری معنادار است. بنابراین «اسامی، خدمات یا اصطلاحات» مرتبط با دسترسی آزادی که میزان آشنایی دانشجویان گروه‌های آموزشی مختلف با آنها از نظر آماری معنادار است، عبارتند از: مفهوم خودآرشیوی (self-archiving)، پایگاه Biomed Central، آرشیو لوس آلاموس با عنوان FAIR (Focus on Access to Institutional Repositories)، E-prints UK project، آرشیو E-LIS، Pubmed Central، www.OAister.org، RePEc، RCLIS، NCSTRL.

برای پاسخ به سؤال سوم پژوهش در مورد میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز از مجله‌های الکترونیک رایگان رشته خود، پرسش دیگری در پرسشنامه تعبیه شده بود که داده‌های حاصل از این سؤال در بخش ذیل ارائه می‌شود: عنوان این سؤال بدین صورت بود: با چند مجله الکترونیک رایگان رشته خود (فارسی و لاتین) آشنایی دارید و از آنها استفاده می‌کنید؟ در پاسخ به این سؤال نیز گزینه‌های مختلفی پیش‌بینی شده بود که نتایج آن در جدول ذیل ارائه می‌شود:

میزان استفاده دانشجویان از مجله‌های الکترونیک رایگان رشته خود

فراوانی	فراوانی به صورت درصد	فراوانی تجمعی	
۴۵	۱۴/۲	۱۴/۲	اصلاً آشنایی ندارم
۴۳	۱۳/۶	۲۷/۸	آشنایی دارم ولی تا به حال استفاده نکرده‌ام
۸۲	۲۵/۹	۵۳/۶	تا دو مجله
۷۶	۲۴	۷۷/۶	تا چهار مجله
۷۱	۲۲/۴	۱۰۰	تا شش مجله
۳۱۷	۱۰۰		مجموع

چنانکه اطلاعات مندرج در جدول فوق نشان می‌دهد، بیشتر دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز (۲۵/۹) تا دو مجله الکترونیک رایگان رشته خود را مورد استفاده قرار می‌دهند. ۲۴٪ دانشجویان تا چهار مجله و ۲۲/۴٪ آنها تا شش مجله را مورد استفاده قرار می‌دهند. حال آنکه ۱۴/۲٪ آنها هیچ‌گونه آشنایی با این نوع مجله‌ها ندارند یا ۱۳/۶٪ آنها حتی در صورت آشنایی هیچ‌گونه استفاده‌ای از این نوع مجله‌ها نکرده‌اند. در جدول ذیل، میزان استفاده دانشجویان رشته‌های مختلف از مجله‌های الکترونیک رایگان به تفصیل ارائه می‌شود.

رشته	اصلاً آشنایی ندارم	آشنایی دارم ولی تا به حال استفاده نکرده‌ام	تا دو مجله	تا چهار مجله	تا شش مجله
اصلاح نباتات	۱۴/۲۹	۱۴/۲۹	۴۲/۸۶	۰	۲۸/۵۷
زراعت	۱۶/۶۷	۰	۳۳/۳۳	۱۶/۶۷	۳۳/۳۳
ادبیات باستانی	۵۰	۰	۴۰	۰	۰
آمار	۰	۱۰۰	۰	۰	۰
جغرافیا	۰	۲۰	۶/۶۷	۲۰	۵۳/۳۳
علوم سیاسی	۰	۰	۱۰۰	۰	۰
ریاضی محض	۳۵/۷۱	۱۴/۲۹	۲۱/۴۳	۱۴/۲۹	۱۴/۲۹
حقوق	۰	۰	۶۰	۰	۴۰
زبان و ادبیات فارسی	۲۵	۵۰	۰	۲۵	۰
زبان و ادبیات فرانسه	۴۰	۲۰	۲۰	۰	۲۰
زیست‌شناسی	۱۶/۶۷	۰	۳۳/۳۳	۵۰	۰
علوم خاک	۰	۲۵	۲۵	۵۰	۰
زبان و ادبیات انگلیسی	۴۰	۰	۴۰	۰	۲۰
مهندسی مکانیک	۱۱/۷۶	۱۱/۷۶	۲۹/۴۱	۴۱/۱۸	۵۳/۸۸
تربیت بدنی	۳۳/۳۳	۰	۰	۶۶/۶۷	۰
علوم تربیتی	۰	۲۵	۷۵	۰	۰

رشته	اصلاً آشنایی ندارم	آشنایی دارم ولی تا به حال استفاده نکرده‌ام	تا دو مجله	تا چهار مجله	تا شش مجله
فلسفه	۲۰	۰	۸۰	۰	۰
مهندسی برق	۱۲/۲۰	۱۴/۶۳	۳۴/۱۵	۲۱/۹۵	۱۷/۰۷
شیمی	۱۴/۲۹	۱۷/۱۴	۲۰	۱۴/۲۹	۳۴/۲۹
صنایع غذایی	۰	۰	۱۶/۶۷	۳۳/۳۳	۵۰
ریاضی کاربردی	۰	۰	۰	۸۵/۷۱	۱۴/۲۹
توسعه کشاورزی	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۰	۰
گیاه پزشکی	۱۶/۶۷	۱۶/۶۷	۱۶/۶۷	۱۶/۶۷	۳۳/۳۳
علوم آب	۰	۰	۲۲/۲۲	۴۴/۴۴	۳۳/۳۳
علوم دام (ژنتیک)	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
مهندسی مخابرات	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
فیزیک	۱۹/۰۵	۱۴/۲۹	۲۳/۸۱	۳۳/۳۳	۹/۵۲
تاریخ	۲۰	۸۰	۰	۰	۰
مهندسی عمران	۱۶/۶۷	۱۶/۶۷	۲۹/۱۷	۲۵	۱۲/۵۰
روانشناسی	۱۰	۲۰	۰	۴۰	۳۰
جامعه‌شناسی	۳۳/۳۳	۰	۳۳/۳۳	۰	۳۳/۳۳
اقتصاد	۲۰	۰	۲۰	۲۰	۴۰
بازرگانی	۰	۰	۰	۲۵	۷۵
زمین‌شناسی	۰	۵۰	۰	۵۰	۰
مدیریت کشاورزی	۰	۰	۰	۱۰۰	۰
اقتصاد کشاورزی	۰	۵۰	۰	۵۰	۰
ماشین‌آلات کشاورزی	۴۰	۰	۲۰	۰	۴۰
باغبانی	۰	۰	۲۰	۴۰	۴۰
علوم دام	۱۴/۲۹	۰	۱۴/۲۹	۱۴/۲۹	۵۷/۱۴
علوم اعصاب	۰	۰	۰	۱۰۰	۰

و در نهایت برای پاسخ به سؤال چهارم پژوهش در مورد بررسی معناداری تفاوت میزان استفاده دانشجویان گروه های مختلف آموزشی دانشگاه تبریز از مجله های الکترونیک رایگان، دوباره از آزمون آماری کروسکال - وایس استفاده شد که داده های مرتبط با آن در جدول ذیل ارائه می شود.

داده های مربوط به آزمون کروسکال - وایس در مورد تفاوت در معناداری میزان استفاده رشته های مختلف از مجله های الکترونیک رایگان رشته خود

میزان استفاده	
خی دو	۵۹/۰۵
درجه آزادی	۳۹
سطح معناداری	/۰۲۱

چنانکه اطلاعات جدول فوق نیز نشان می دهد، بین گروه های آموزشی مستقر در دانشگاه تبریز از نظر میزان استفاده از مجله های الکترونیک رایگان تفاوت معناداری وجود دارد و این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

بحث و نتیجه گیری

همان طور که در بخش یافته های پژوهش اشاره شد، میزان آشنایی دانشجویان با این مفاهیم و خدمات بسیار کم است، چنانکه اکثر دانشجویان تا به حال در مورد این اسامی، خدمات یا پایگاه ها چیزی نشنیده بودند. اما در مقایسه مفاهیم مرتبط با دسترسی آزاد و پایگاه های ارائه دهنده این نوع اطلاعات، مشخص شد دانشجویان بیشتر با مفاهیم آشنا هستند تا پایگاه ها. به عبارت دیگر، دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز با وجود اهمیت بیش از پیش جنبش دسترسی آزاد به متون علمی با مفاهیم و خدمات مرتبط به آن بیگانه هستند و میزان آشنایی آنها در سطح ضعیفی است. همچنین، بررسی آماری میزان آشنایی دانشجویان با مفاهیم مرتبط با دسترسی آزاد نشان داد در میزان آشنایی دانشجویان با این مفاهیم و خدمات تنها در ارتباط با ۱۱ مورد مفهوم خودآرشیوی

(self-archiving)، پایگاه Biomed Central، آرشیو لوس آلاموس تحت عنوان E-prints، FAIR (Focus on Access to Institutional Repositories)، arXive، UK project، آرشیو E-LIS، Pubmed Central، www.OAister.org، RePEc، RCLIS، NCSTRL. معنادار بود. این تفاوت را می‌توان به ماهیت موضوعی کدام از این مفاهیم و پایگاه‌ها نسبت داد که هر کدام به یک رشته موضوعی اختصاص دارد. بنابراین، طبیعی است که دانشجویان مشارکت‌کننده در پژوهش با توجه به رشته خود با یک پایگاه یا مفهوم آشنا باشند.

بررسی میزان استفاده دانشجویان از مجله‌های الکترونیک رایگان نیز نشان داد ۱۴/۲٪ دانشجویان هیچ نوع آشنایی با این نوع مجله‌ها نداشتند؛ ۱۲/۶٪ آنها با اینکه با این نوع مجله‌ها آشنایی داشتند از آنها استفاده نکرده بودند؛ ۲۵/۹٪ در نهایت با دو مجله الکترونیک رایگان آشنا بودند و استفاده می‌کردند؛ ۲۴٪ تا چهار مجله؛ و ۲۲/۴٪ دانشجویان هم تا ۶ مجله را آشنایی داشته و مورد استفاده قرار می‌دادند. جمع‌بندی‌ای که از این بخش می‌توان به دست داد این است که جمعاً ۲۶/۸٪ دانشجویان هیچ‌گونه استفاده‌ای از این نوع مجله‌ها نکرده‌اند، حال آنکه ۷۲/۳٪ آنها با مجله‌ها آشنا بوده و از آنها استفاده می‌کردند. همچنین، بررسی‌ها نشان داد از نظر میزان استفاده از مجله‌های الکترونیک رایگان، تفاوت معناداری در میان رشته‌های مختلف وجود دارد و این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار است. به عنوان نمونه، ۵۰٪ دانشجویان زبان و ادبیات باستانی با هیچ‌کدام از مجله‌های الکترونیک رایگان رشته خود آشنایی ندارند، حال آنکه ۵۳/۳۳٪ دانشجویان رشته جغرافیا با شش مجله الکترونیک رایگان رشته خود آشنا بوده و از آنها استفاده می‌کنند. ۱۰۰٪ دانشجویان علوم دام (ژنتیک) و مهندسی مخابرات با شش مجله الکترونیک رایگان رشته خود آشنا بوده و از آنها استفاده می‌کنند.

بررسی‌های تفصیلی نشان می‌دهد با توجه به نوع رشته، میزان استفاده دانشجویان از مجله‌های الکترونیک رایگان رشته خود کاهش یا افزایش می‌یابد. این واقعیت را می‌توان با یافته‌های پژوهش‌های متعدد دیگری چون «فری و تالجا» (۲۰۰۴)؛ «کلینگ و مک‌کیم»

(۱۹۹۹ و ۲۰۰۰) همسو دانست که نشان می‌دهند میزان توجه حوزه‌های علمی مختلف به مجله‌های دسترسی آزاد یکسان نیست. در برخی از حوزه‌ها مانند شیمی، پزشکی، علوم نظامی و هنر، تعداد آرشیوها و مجله‌های دسترسی آزاد کمتر است، در حالی که در حوزه‌های علوم رایانه، فیزیک، زیست‌پزشکی، زیست‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تعداد آنها بیشتر است، زیرا در حوزه‌هایی مانند شیمی مجله‌های دسترسی آزاد و مقاله‌های موجود در آرشیوهای الکترونیکی از اهمیت بسیار کمتری نسبت به مجله‌های غیر رایگان موجود در پایگاه نمایه‌های استنادی برخوردارند (براون، ۲۰۰۳). اما در حوزه‌هایی مانند فیزیک و علوم رایانه، وابستگی بیشتری به این مجله‌ها مشاهده می‌شود (برودی، کار و هارناده، ۲۰۰۲). بنابراین دامنه انتشار منابع اطلاعاتی علمی و مقاله‌های مجله‌ها در حوزه‌های مختلف در محیط اینترنت با یکدیگر متفاوت است. صاحب نظران برای پاسخ به این سؤال و بررسی عمیق این موضوع به این نتیجه رسیده‌اند که برخی موانع فرهنگی و رفتاری در راه پیشرفت مجله‌های دسترسی آزاد وجود دارد و مؤلفان باید با مجله‌های حوزه موضوعی خود آشنا شوند تا مقاله‌های خود را برای این مجله‌ها ارسال کنند (سوان و براون، ۲۰۰۴).

با توجه به اینکه میزان استناد به مقاله‌ها و ضریب تأثیرگذاری آنها عنصر اساسی در جلب توجه مؤلفان است؛ اگر مؤلفان اطمینان یابند با انتشار مقاله در مجله‌های دسترسی آزاد به این مقصود دست خواهند یافت - چنانکه لاورنس (۲۰۰۱ الف، ب) و برودی (۲۰۰۴) بر این باور هستند که دسترسی بیشتر موجب ضریب تأثیرگذاری بیشتر خواهد شد - به انجام این کار متمایل خواهند شد. همچنین، تحقیقات نشان می‌دهند میزان استناد به مقاله‌های علمی به طور قابل توجهی به میزان مشاهده‌پذیری و دسترس‌پذیری مقاله‌ها و مجله‌ها بویژه از طریق اینترنت بستگی دارد. برای نمونه، نتایج به دست آمده در حوزه‌های علوم رایانه (لورنس، ۲۰۰۱ الف، ب)، فیزیک نجومی (کورتز، ۲۰۰۴)، ریاضیات (دیویس و فرومرث، ۲۰۰۷) و روانشناسی (شین، ۲۰۰۳) تأثیر مشاهده‌پذیری و دسترس‌پذیری مقاله‌ها در محیط وب بر میزان استناد به مقاله‌های دسترسی آزاد را تأیید می‌کنند (نوروزی،

۱۳۸۵). از این رو، پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد اکثر مؤلفان دانشگاهی نسبت به دسترسی آزاد به یافته‌های علمی نظر مثبت دارند.

مجله‌های دسترسی آزاد به عنوان یکی از بسترهای دسترسی به منابع علمی در دوران آغازین فعالیت خود هستند و با توجه به قدمت سیصد ساله مجله‌ها چاپی در برابر قدمت این نوع مجله‌ها که اندکی بیش از یک دهه از فعالیت آنها نمی‌گذرد، در حال کسب تجربه در نظام ارتباطی علمی هستند (قانع، ۱۳۸۳). همان‌طور که نتایج پژوهش نشان داد، نه تنها در حوزه‌های علوم محض و کاربردی، بلکه در حوزه‌های علوم انسانی و علوم اجتماعی نیز دانشمندان و پژوهشگران به ضرورت دسترسی آزاد به نتایج پژوهش‌های خود، اشاعه و قبول اندیشه‌ها توسط عامه مردم و سایر پژوهشگران پی برده و از آنها استفاده می‌کنند و تا حدی با مفاهیم مرتبط با آن آشنا هستند.

پیشنهاد‌های کاربردی

۱. برگزاری کارگاه‌هایی برای آشنایی دانشجویان تحصیلات تکمیلی با مفهوم دسترسی آزاد
۲. شناساندن مجله‌های الکترونیک رایگان به دانشجویان تحصیلات تکمیلی و ارائه اطلاع‌رسانی مناسب در این زمینه
۳. تهیه بروشورهای اطلاع‌رسانی در زمینه مفهوم دسترسی آزاد به منظور افزایش رغبت اعضای هیئت علمی و دانشجویان به اشتراک دانش از طریق دسترسی آزاد به آن
۴. پیشنهاد‌های پژوهشی
۵. انجام پژوهشی در زمینه نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه تبریز نسبت به مفهوم دسترسی آزاد و بررسی تطبیقی آن با نتایج این پژوهش
۶. انجام این پژوهش در سایر دانشگاه‌های مادر کشور و بررسی تطبیقی نتایج حاصل با یافته‌های این پژوهش

منابع

- جمالی مهموئی، حمیدرضا، حسین و کیلی مفرد و سعید اسدی (۱۳۸۵). مجله‌های علمی دسترسی آزاد و الگوهای مالی نشر آنها. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳۴، جلد ۹، شماره دوم، تابستان.
- شایگان نیا، زینب و دیگران (۱۳۸۳). «بررسی میزان گرایش اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در استفاده از مجلات چاپی و الکترونیکی و عوامل مؤثر بر آن در سال تحصیلی ۸۲-۸۳». در مجموعه مقالات ششمین همایش ملی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با تکیه بر نظام‌های نوین اطلاع‌رسانی و پژوهش‌های پزشکی، ۱۰ و ۱۱ اردیبهشت، اصفهان: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی اصفهان.
- شهبازی، مه‌ری (۱۳۸۳). بررسی دیدگاه جامعه علمی در خصوص ایجاد مجلات الکترونیکی. گزارش پروژه مجلات الکترونیکی در دانشگاه اصفهان. قابل دسترسی در: www.daneshpajooohan.com
- عبدالهی، ام‌البنین (۱۳۸۴). بررسی دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز به تفکیک گروه‌ها درباره اهمیت و میزان استفاده از مجلات علمی موجود، تکمیل این مجلات و جایگزینی مجلات چاپی با شکل الکترونیکی آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- قانع، محمدرضا (۱۳۸۳). آرشیو مدارک الکترونیکی: شیوه‌ای نوین در ارتباطات علمی. اطلاع‌شناسی، سال دوم، شماره دوم (زمستان): ص. ۷۶-۱۰۰.
- کوشا (۱۳۸۰). «دسترسی به منابع اطلاعاتی رایگان پزشکی از طریق وب: تجربه راهنمای الکترونیکی منابع اطلاعاتی پزشکی». در بهره‌وری در کتابداری و اطلاع‌رسانی: همایش سراسری کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، ۹-۱۱ مهر ماه ۱۳۷۹/ به کوشش فاطمه اسدی گرگانی. - تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۰.

- نوروزی، علیرضا (۱۳۸۵). مجله‌های دسترسی آزاد و نقش آنها در گسترش دانش و پیشرفت علمی ایران. رهیافت.

- _____ (۱۳۸۷). مجله‌های دسترسی آزاد: تحلیلی وب سنجی. ارائه شده در همایش ماهانه انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.

- Antelman, K. (2004). Do open access articles have a greater research impact? *College & Research Libraries* 65(5), 372–382. Retrieved May 3, 2005, from <http://eprints.rclis.org/archive/00002309/>.

- ARL (2003), *ARL Statistics 2002-03, Monograph and Serial Costs in ARL Libraries 1986-2003*, Washington, D.C: Association of Research Libraries. Available at: <http://www.arl.org/stats/arlstat/graphs/2003/monser03.pdf>

- Brody, T. (2004) Citation analysis in the open access world. Available at: http://eprints.ecs.soton.ac.uk/10000/01/tim_oa.pdf

- Brody, T., Carr, L., & Harnad, S. (2002). Evidence of hypertext in the scholarly archive. In: *Proceedings of ACM Hypertext 2002*, Retrieved June 10, 2006, from <http://opcit.eprints.org/ht02-short/archiveht-ht02.pdf>

- Brody, T., Stamerjohanns, H., Harnad, S., Gingras, Y., Vallieres, F., & Oppenheim C. (2004, February). The effect of open access on citation impact. Paper presented at the National Policies on Open Access (OA). Provision for University Research Output: An International Meeting, Southampton University, Southampton, UK. Retrieved April 25, 2005 from <http://opcit.eprints.org/feb19prog.html>.

- Brown, C. (2003). The role of electronic preprints in chemical communication: analysis of citation, acceptance in the journal literature. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(5): 362–371.

- Crawford, W. (2002). Free electronic refereed journals: getting past the arc of enthusiasm. *Learned Publishing*, 15(2), 117–123. Retrieved December 30, 2004, from <http://docserver.ingentaconnect.com/deliver/connect/alpsp/09531513/v15n2/s7.pdf?expires=1155198730&id=30996871&titleid=885&acname=Tehran+Univ&checksum=1D53B3CB9359411F69F00C8E0AF25516>.

- Davis, P. M. & Fromerth, M. J. (2007). Does the arXiv lead to higher citations and reduced publisher downloads for mathematics articles? *Scientometrics*, Available at: <http://arxiv.org/ftp/cs/papers/0603/0603056.pdf>

- Ghane, M. (2006). A survey of open access barriers to scientific information: Providing an appropriate pattern for scientific communication in Iran. *The Grey Journal: An International Journal on Grey Literature*, 2(1).

- Gustafsson, T. (2002) Open access & empirisk undersökning om fritt tillgängliga journaler på Internet [Open access: An empirical study of openly accessible journals on the Internet], unpublished Master's thesis, Swedish School of Economics and Business Administration, Helsinki, Finland.

- Hajjem, C. (2004). Dossier du projet: Robot spécialisé dans la recherche des articles scientifiques sur le web. (Profile of the project: Robot specialized in searching scientific articles on the web). Retrieved February 3, 2005 from <http://www.crsc.uqam.ca/lab/chawki/projet.pdf>

- Hajjem, C., Harnad, S., & Gingras, Y. (2005). Ten-year cross disciplinary comparison of the growth of open access and how it increases research citation impact. *IEEE Data Engineering Bulletin*, 28(4), 39–47. Retrieved July 20, 2006, from <http://eprints.ecs.soton.ac.uk/11688/>.

- Harnad, S., & Brody, T. (2004). Comparing the impact of open access (OA) vs. Non-OA articles in the same journals. *D-Lib*

Magazine, 10(6). Retrieved February 3, 2005, from <http://www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html>

- Hitchcock, S. ; Carr and Hall(1996). A survey of STM online journals: the calm before storm. Available at: www.journals.ecs.soton.ac.uk/survey.htm#scope

- Kerjciec, R. ; Morgan, D. W. (1970). "Determining sample size for research activities". Educational and Psychological Measurement, 30(Autumn 1970).

- Kling, R. & McKim, G. (2000). "Not just a matter of time: field differences and the shaping of electronic media in supporting scientific communication". *Journal of the American Society for Information Science*, 54, 1306-1320.

- Kling, R., & McKim, G. (1999). Scholarly communication and the continuum of electronic publishing. *Journal of American Society for Information Science*, 50 (10): 890-906.

- Kurtz M.J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C.S., Demleitner, M., Hennekan E., et al. (2005). The effect of use and access on citations. *Information Processing and Management*, 41(6),1395–1402. Retrieved November 28, 2005, from <http://cfawww.harvard.edu/~kurtz/kurtz-effect.pdf>

- Kurtz, M.J. (2004, February). Restrictive access policies cut readership of electronic research journals articles by a factor of two. Paper presented at National Policies on Open Access (OA) Provision for University Research Output: An International Meeting, Southampton University, Southampton, UK. Retrieved February 3, 2005, from <http://opcit.eprints.org/feb19oa/kurtz.pdf>

- Kurtz, M.J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C.S., Demleitner, M., Murray, S.S., et al. (2003). The NASA astrophysics data system: Sociology, bibliometrics, and impact. Retrieved February 3, 2005, from <http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasisabstract.html>

- Kurtz, M.J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C.S., Demleitner, M., Hennekan, E., et al. (2004a). The bibliometric properties of article readership information. *Journal of the American Society for Information science*, 56(2),111–128. Retrieved May 3, 2005, from <http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasist2.pdf>

- Kurtz, M.J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Stern-Grant, C., Demleitner, M., & Murray, S.S. (2004b). Worldwide use and impact of the NASA Astrophysics data system digital library. *Journal of the American Society for Information Science*, 56(1), 36–45. Retrieved May 3, 2005, from <http://cfa-www.harvard.edu/~kurtz/jasist1.pdf>

- Lawrence, S. (2001a). Free online availability substantially increases a paper's impact. *Nature*, 411, p. 521. Available at: <http://www.nature.com/nature/debates/e-access/Articles/lawrence.html>

- Lawrence, S. (2001b). Online or Invisible? *Nature*, 411(6837), p. 521. Available at: <http://citeseer.ist.psu.edu/online-nature01/>

- Manna, M. L. (2003), “The economics of publishing and the publishing of economics”, *Library Review*, 52(1), pp.18-28

- McVeigh, M.E. (2004). Open access journals in the ISI citation databases: Analysis of impact factors and citation patterns. A citation study from Thomson Scientific. Retrieved May 2, 2005, from http://www.isinet.com/media/presentrep/essayspdf/openaccesscitation_s2.pdf

- Roes, H.(1994). "Electronic journals: a survey of the literature and the net". *Journal of Information Networking*, 2(3): 169-186.

- Shin, E.-J. (2003). “Do Impact Factors change with a change of medium? A comparison of Impact Factors when publication is by paper and through parallel publishing”. *Journal of Information Science*, 29 (6): 527-533.

- Sotudeh, Hajar; Horri, Abbas (2007). "Tracking Open Access Journals Evolution: Some Considerations in Open Access Data Collection Validation" JOURNAL OF THE AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY, 58(11):1578-1585.

- Swan, A., & Brown, S. (2004). JISC/Open Society Institute Journal Authors Survey. Available at: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/JISCOAreport1.pdf

- Tenopir, C. & King, D. W. (2000), *Towards Electronic Journals: Realities for Scientists, Librarians, and Publishers*. Washington, D.C.: Special Libraries Association.

- Testa, J., & McVeigh, M.E. (2004). The impact of open access journals: A citation study from Thomson ISI. Retrieved December 12, 2004, from <http://isinet.com/media/presentrep/acropdf/impact-oa-journals.pdf>

- Woodward, H. (1997). "Electronic Journals in an academic library environment". *Serials*, 10(1): pp. 53-57.